

NEW TRANSLATIONS

ახალი თარგმანი

NEUE ÜBERSETZUNGEN

თარგმანი შესრულებულია ს. ხუდეკოვის წიგნიდან
„ცეკვების ისტორია“, I ტ., 1913

მთარგმნელი: ხათუნა დამშიძე, ქორეოლოგი,
ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი

ისტორიოგრაფიას ძველი ბერძენი და ბიზანტიელი მწერლების, ფილოსოფოსების, სხვადასხვა დარგის საზოგადო მოღვაწეების მიერ შექმნილი ნაწარმოებები უდევს საფუძვლად. სწორედ აღნიშნული წყაროები გვაწვდიან უმდიდრეს მასალას ქორეოგრაფიული შემოქმედების შესახებაც. ამჯერად ყურადღებას ვამახვილებთ საბრძოლო ხასიათის ძველ ბერძნულ ცეკვაზე, „პირინიას“ სახელწოდებით. აღნიშნული ცეკვის წარმომავლობის შესახებ აწრთა სხვადასხვაობას ჰქონდა ადგილი. საკითხი განხილულია ს. ხუდეკოვის წიგნის „ცეკვების ისტორია“ 1 ტომში, რომლის თარგმანსაც ვთავაზობთ. ავტორი მათ „პირიულს“ უწოდებს, თუმცა შესაძლოა „პიროსულიც“ ვუწოდოთ, რადგან ლუკიანეზე დაყრდნობით, ნაშრომში „ცეკვის შესახებ“ „პირინია“ წარმოსდგა „პიროსისაგან“, წითელთავსაგან - ასე უწოდებდნენ აქილევის ვაჟს ნეოპტოლემეს, რომელმაც ეს ცეკვა შექმნა. ქართულ საცეკვაო დიალექტურ ნიმუშებთან „პირინია“ საინტერესოა საბრძოლო ხასიათის ცეკვებთან, მათ შორის „ხორუმთან“ მიმართებით, რადგან მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული ცეკვის შექმნის ადგილად საბერძნეთი სახელდება, დღესდღეობით იგი მხოლოდ შავიზღვისპირული - ბონტოური ქორეოგრაფიის ნაწილია.

თარგმანი შესრულებულია წიგნიდან - Худеков С. Н. ИСТОРИЯ ТАНЦЕВ. Часть 1, Санкт-Петербург: Типография «Петербургской газеты», 1913 - (213-216).

პირიული ცეკვები

საზოგადოებრივი ცეკვების რიცხვში, პირველი ადგილი უნდა განეკუთვნოს საბრძოლო ცეკვებს. სკოლებში ტანვარჯიშოვლი სავარჯიშოების დამსახურებით, ბერძენი ადრეული ასაკიდან ითვისებდნენ მოძრაობების მოქნილობასა და მოხერხებულობას. ამიტომაც იყო ლამაზი საჯაროდ მათ მიერ შესრულებული საბრძოლო ხასიათის ცეკვები, რომლებიც მათ საყვარელ ვართობას წარმოადგენდა.

ამგვარი ცეკვა ძალზე ბევრი იყო, მათ შორის უმრავლესობას პირიული ერქვა.

პირიული ცეკვების პირველსახედ კურეტებისა და კორიბანტების ცეკვას თვლიან. ამ ვარჯიშის სამშობლოდ ასახელებენ კუნძულ კრეტას. ეს აიხსნება იმ მდგომარეობით, რომ კუნძული კრეტა წარმოადგენდა იმ ლითონთა მოპოვების ადგილმდებარეობას, რომელთაგან იარაღს ქედავდნენ. ჩვენი აზრით, ძველი პოეტების მიერ ასე პოეტურად აღწერილი კურეტების ცეკვა სინამდვილეში საეჭვოა რომ არსებულიყო. მას იცნობენ მხოლოდ ანტიკური ლარნაკებისა და რელიეფების საფუძველზე, რომლებზეც გამოსახულია ამ ცეკვის მსგავსი სურათები - როგორც ჩანს მხატვართა ფანტაზიით შექმნილი, რომელსაც საფუძვლად უძველესი ლეგენდა ედო. ლეგენდის თანახმად კურეტები თითქოს იმის გამო ცეკვავდნენ, რომ გაერთოთ პირისისლიანი კრონოსი, რომელიც ახალშობილ ზევსს გადაყლაპვას უპირებდა. მხატვრები ამ ლეგენდას სხვადასხვაგვარად გად-

მოსცემდნენ, რაც ანტიკური სურათების შინაარსის გათვალისწინებით კარგად იკვეთება. ჩანს, რომ რამდენიმე შეიარაღებული კურეტი, ურტყამდა რა მახვილს ფარს, იწვევდა ხმაურს და ბრუნავდნენ ბაგშვის - ოლიმპიელი ღმერთების მომავალი მბრძანებლის ვარ-შემო. ამგვარად, სრულიად შესაძლებელია, რომ ამ ცეკვაში არც არაფერი ყოფილიყო საბრძოლო. მიუხედავად ამისა, ყველა პირიული ცეკვა დასაბამს იღებს კურეტების საბრძოლო ცეკვისაგან. ასეთი გააზრება სრულად ემთხვევა და ანალოგიურია ლეგენდისა, რომელიც მოგვითხრობს გამარჯვებული დიონისეს ინდოეთიდან სიმბოლოური, ტრიუმფალური მსვლელობის შესახებ, რომელმაც თითქოს საბერძნეთში გადმოიტანა ყველა სატაძრო (საკულტო) და საყოფაცხოვრებო ცეკვა.

საზოგადოდ უნდა აღინიშნოს, რომ რელიგია და ომები წარმოადგენდა იმ ბუნებრივ არხს, რომლითაც ბერძნებთან ცეკვების უმრავლესობა უცხოელებისაგან გადმოვიდა.

ყველა ბერძენი ბაგშვი ვალდებული იყო შეესწავლა და სცოდნოდა საბრძოლო ცეკვები. ეს სწავლება გამოინატებოდა მემფიტეკაში, რომელსაც ყმაწვილებს სკოლებში ასწავლიდნენ საბრძოლო ხელოვნების მიმართ სიყვარულის განსავითარებლად. ლიკურგემ მემფიტეკა შეიტანა (ჩართო) სკოლებში სასწავლო საგანთა ნუსხაში და ყოფდა მას ორ ნაწილად: 1) „ჰომონოპედია“ ანუ ცეკვა მცირე ასაკისათვის და 2) „ენოპლინია“ მოზრდილთათვის. ეს ცეკვები წარმოადგენდა ვარჯიშს ხელშეების სროლასა და ფართო თავდაცვაში.

სხვა წყაროების თანახმად, მემფიტეკას შეადგენდა ოთხი ნაწილი: 1) პოდინში - სწრაფი მარშის მსგავსი; 2) ქსეფინში - ბრძოლის სახეობა, რომლის დროსაც მონაწილეების ერთი ნაწილი ისროდა ხელშეებს, მეორე ნაწილი თავს იცავდა; 3) ხტომები და ქენება, რათა შეძლებოდათ სწრაფად და მსუბუქად გადაელახათ წინააღმდეგობები, ისეთები როგორცაა თხრილები, ღობეები, სიმაგრეები; 4) ტემპაკონი - საერთო მარშები, კონტრ-მარშები და ფიგურათა მოწყობა - დახურული კარეს (კვადრატული წყობა - ხ.დ.) განმასახიერებელი. სხვა გამოკვლევების თანახმად, „მემფიტეკას“ სრულიად დამოუკიდებელ, სახალხოდ შესასრულებელი ცეკვების რიცხვს აკუთვნებდნენ, რაც რა საკვირველია, სიმართლეს არ შეესაბამება.

ყველა საბრძოლო ცეკვას შორის უმთავრესი უდაოდ პირიული იყო, რომელსაც საბრძოლო პანტომიმაც კი შეგვიძლია ვუწოდოთ. მისი წარმოშობის შესახებ ერთმანეთისაგან საკმაოდ განსხვავებული მონათხრობი არსებობს. ყოველ შემთხვევაში, ის საბერძნეთის უძველეს დროს განეკუთვნება. ერთი ლეგენდის თანახმად ათენა-პალადა პირიული ცეკვის პირველი შემსრულებელი იყო, თითქოს ის ტიტანებზე გამარჯვების აღსანიშნად ცეკვავდა. მეორე ლეგენდა ამტკიცებს, რომ ის ეპიროსის მეფემ, პიროსმა გამოიფინა. მკვლევართა უმრავლესობა კი ემზრობა აზრს, რომ მისი სახელწოდება წარმოიქმნა სიტყვიდან „პირა“ - კოცონი, რომლის გარშემო თითქოს აქილევსი პატროკლეს დაკრძალვისას ცეკვავდა.

ლაკედემონელებისათვის პირიული ცეკვის შესწავლა საგალდებულო იყო. ლიკურგემ მოითხოვდა, რომ ყოველ მოქალაქეს ესწავლა ეს ცეკვა შვიდი წლის ასაკიდან.

უნდა ვივარაუდოთ, რომ ბერძნები პირიულ ცეკვებს იცნობდნენ საერთო გენერაციული სახელწოდების „ქირონომის“ შემადგენლობის ქვეშ. მიუხედავად ამისა, ზოგიერთი მწერალი ამტკიცებს, რომ ქირონომია უნდა ჩაითვალოს აბსოლუტურად დამოუკიდებელ, საბრძოლო ცეკვად.

პირიული ცეკვის შესრულებისას მოცეკვავეები იმოსებოდნენ მეომართა სამოსით -

მოკლე, მუხლებამდე ქურთუკით, რომელიც ორმაგი სარტყელით გადაჭიმული ჰქონდათ წელზე. ხელებში ეჭირათ მშვილდი, ფარი, ისრები ან სხვა იარაღი. სამი ტაქტის წომით იწყებოდა ეს ცეკვა და სრულდებოდა ორი ტაქტით. მოცეკვავეები ხტოდნენ წინ, გადახტებოდნენ რა ერთი ფენიდან მეორეზე ტანგარჯიშული ნაბიჯის მსგავსად. შემდეგ წარმოადგენდნენ სხვადასხვა საბრძოლო მოქმედებას; სწორხაზოვანი მწკრივებით თავს ესხმოდნენ ერთმანეთს, თავს იყრიდნენ, იკუმშებოდნენ საერთო წრეში, ხტოდნენ ჯგუფებად, დგებოდნენ მუხლებზე და ა.შ. ფიგურები, მოძრაობები და იარაღით მანიპულაციები ფლეიტის მუსიკის ტაქტში, ძალზე მრავალფეროვანი იყო. შემსრულებლები გამოსახავდნენ საბრძოლო მოქმედებებს და ერთპიროვნულ ბრძოლას როგორც ნამდვილი შერკინების დროს.

კაპიტოლიუმის მუზეუმის მარმარილოს რელიეფები ძალზე თვალსაჩინო წარმოდგენას გვიქმნიან პირიულ ცეკვაზე. ფარზე თანაზომიერი დარტყმა და ტანგარჯიშული ნაბიჯი მისი დამახასიათებელი ნიშან-თვისებაა. ამ ცეკვის ორი სახეობა მევეთრად განსხვავდებოდა ერთმანეთისაგან - სპარტანული და ტირენული. პირველი მათ შორის ფლეიტის ჰანგებისა და მხედრული სიმღერის („ანაპესტის“ ტემპში) თანხლებით, აღწერილი აქვს ლუკიანეს, რომელსაც მოჰყავს რამდენიმე ბრძანების შემცველი სიტყვა, მეორე კი, უფრო ხმამაღალი, საყვირის ხმის თანხლებით სრულდება.

შესანიშნავია ის, რომ ამ შეიარაღებულ ცეკვაში მონაწილეობას იღებდნენ როგორც მამაკაცები, ისე ქალები, რომლებიც მონერხებულობითა და მოქნილობით მამაკაცებს აღემატებოდნენ კიდევ. თავზე ჩაფხუტით, თითქმის შიშველი, მხოლოდ „სტროფონებით“ (ქალის ბუსჰალტერი ანტიკურ საბერძნეთში ხ.დ.) მკერდდაფარული, უხეში სამუხლეებით, ლამაზი ამაზონელები-სპარტანელები ახალგაზრდა მამაკაცებთან ერთად ცეკვავდნენ ამ ლამაზ ცეკვას.

პირიული ცეკვის რამდენიმე ვარიანტი არსებობდა, მათივე ხასიათის შესაფერისი სახელწოდების მატარებელი: სციამაქია - ბრძოლა მოჩვენებებთან, მონომაქია - სრულდებოდა სოლისტი ქალის ან მამაკაცის მიერ, რომელიც ორმაგი ფლეიტის ჰანგის თანხლებით სრულდებოდა. ამგვარი ცეკვის აღწერილობა ქსენოფონტემ შემოგვინახა: „გამოვიდა ბერძენი, რომელსაც ორივე ხელში მრგვალი ფარი ეკავა. ის ცეკვავდა ისე, თითქოს ორ თავდამსხმელს ებრძოდა. შემდეგ სპარსელის მსგავსად, ურტყამდა რა ფარს, დგებოდა მუხლებზე, შემდეგ წამოდგებოდა და ასრულებდა სხვადასხვა საბრძოლო მოძრაობას ფლეიტის მუსიკის ტაქტში. ამის შემდგომ მან გამოიწვია არკადიელი ბრწყინვალედ მოსილ მოცეკვავე ქალთან ერთად, რომელსაც ხელში მსუბუქი ფარი ეჭირა. ქალმა შესანიშნავად შეასრულა საბრძოლო ცეკვა, რომელმაც საზოგადოების აღტაცება გამოიწვია.

ჰიპნომაქიის შესრულება, რომელშიც მხოლოდ ორი შემსრულებელი მონაწილეობდა ფარებით, საბოლოოდ გადაინარდა ჯგუფურ ცეკვაში.

პირიული ცეკვის შემსრულებელი „პირინისტები“ განსაკუთრებით გამოირჩეოდნენ ქალღმერთ ათენას პატივსაცემად გამართულ „პანათენურ“ დღესასწაულებზე. საუკეთესო შემსრულებლებისათვის ვაიცემოდა ჯილდოები.

1 ანაპესტი - ანტიკურ ლექსოწყობაში: ლექსის წომა, რომლის ტერფი შედგება ორი მოკლე და ერთი გრძელი მარცვლისაგან;

Source: უცხო სიტყვათა ლექსიკონი
<http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=3&t=3376>

იმპერიის ეპოქაში, ამ ცეკვამ დაკარგა თავისი თავდაპირველი ხასიათი და საბრძოლო აბჯარ-საჭურვლის მაგივრად შემსრულებლებს ხელში ეკავათ კვერთხები, მამხალეები და სხვა მრავალფეროვანი ატრიბუტი.

პირიულის სახელწოდებით არსებობდა კიდევ ერთი ცეკვა, თესალიაში - არა საბრძოლო, არამედ ალეგორიული ხასიათის. მისი აზრი მდგომარეობდა ვალის შესწენებაში, რომლის მოხდის ვალდებულება აკისრიათ სამშობლოს შვილებს: ვალი - მიწის მშვიდობიანი დამუშავებისა და ვალი - სამშობლოს დაცვისა. ამ ცეკვაში მონაწილეობდა სოფლის მცხოვრები სამიწათმოქმედო იარაღით და შეიარაღებული მეომარი.

ათენეოსი ირწმუნება, რომ მოგვიანებით პირიული ცეკვა ეძღვნებოდა ბაკქოსს (ბახუსს, დიონისეს - ხ.დ.), რომლის ქურუმები და პროზელიტები² ცეკვაგდნენ ხელში არა საბრძოლო აღჭურვილობით, არამედ კვერთხებით, ტოტებითა და მამხალეებით გამოსახავდნენ რა მოძრაობებით ბაკქოსის მიერ ინდოეთში მოპოვებულ გამარჯვებას.

მრავალრიცხოვანი საბრძოლო ცეკვებიდან დავასახელებთ კიდევ რამდენიმეს მეტად სახასიათოსა და ტიპურს:

კალაბრისმოსი. ყველაზე გამარტივებული საბრძოლო ცეკვა გავრცელებული თრაკიაში.

ფერმანსტრისი. მხრებამდე გაშიშვლებული მკლავებით, შემსრულებლები, მახვილებისა და ნაჯახების რხევით, დიდხანს მანევრირებდნენ თავდახრილნი, ნერვულად ახვევდნენ დაბლა დამკვებულ თმის ზეულებს, ზოგჯერ საკუთარ თავსაც იკბენდნენ და ასრულებდნენ იმით, რომ თავად იყენებდნენ ჭრილობებს იარაღით.

ქსიფიზმა, ეპირედისი და სხვა, რომელთა სახელწოდებებიც შევიძლიათ მოიძიოთ ცეკვების ჩვენს საერთო ჩამონათვალში.

საზოგადო და საბრძოლო ცეკვების ჩამონათვალს შეცდომით აკუთვნებენ ტიტანების ცეკვას. მას სახალხოდ არ ასრულებდნენ. ტიტანებთან შებრძოლებას, რომლებიც ღმერთების პირველ თაობას განეკუთვნებოდნენ, წარმოადგენდნენ მხოლოდ თეატრებში, როგორც ამ ლეგენდარული შეტაკების მოგონებას.

პირიული ცეკვების საუკეთესო შემსრულებლებად სპარტანელები და კუნძულ კრეტას მაცხოვრებლები ითვლებოდნენ. მოქნილობა მათ თითქოს მეგვიდროებით ერგოთ სახელგანთქმული კრეტელი მეომრის მერიონისაგან, რომელიც ომის დროსა და ბრძოლის ველზე აღიარებული იყო მსუბუქფეხება „მოცეკვავედ“, რაც უდაოდ, „ფიფურალორად“ უნდა მივიღოთ, რადგან ბერძნები საბრძოლო მარშირებასაც ცეკვას უწოდებდნენ.

საკუთარი ცეკვა იარაღით ხელში და სხვადასხვაგვარი საბრძოლო მოძრაობებით ელინური წარმოშობის ყოველ ტომს გააჩნდა. თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ ძირითადი, მთავარი მოძრაობა, ყველაფრის სული და საფუძველი მდგომარეობს „ქსიფიზმში“ ანუ იარაღის ფარზე დარტყმაში.

2 პროზელიტი - ბერძნული სიტყვაა და მომდინარეობს ძველი ალთქმის ბერძნული თარგმანიდან („სეპტუაგინტადან“). პროზელიტი ბიბლიაში აღნიშნავს იმ ადამიანს, რომელიც არ არის მკვიდრი ანუ წარმოშობით იუდაელი (ებრაელი), მაგრამ ცხოვრობს მის საზოგადოებაში, მიღებული აქვს წინდაცვეთა და ასრულებს მოსეს რჯულს. ერთხანს იგი და მისი შთამომავლები ინარჩუნებენ თავიანთი წარმოშობის ხსოვნას, რომ ისინი სისხლით და ხორციით არ ეკუთვნიან ისრაელიანებს, მაგრამ დროთა ვითარებაში ხსოვნა ივარგება და საბოლოოდ, ხდება მათი ინტეგრაცია ხალხის სხეულთან და სულთან.

Source: თავისუფლება №9 (21) სექტემბერი - [თავისუფლების ინსტიტუტი], - 2003.
<http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=5&t=5721>